

Serie nouă Anul XXIV
Nr. 1 (269) 2026

Scrisul Românesc

Revistă de cultură fondată la Craiova, în 1927, serie nouă, din ianuarie 2003
Publicată de Scrisul Românesc Fundația-Editura, recunoscută CNCS

Jacques-Émile Blanche - Portretul Elenei Văcărescu, 1916

Florea
FIRAN

Elena Văcărescu

Scriitoare română de expresie franceză, alături de Anna Brâncoveanu, Elena Ghica și Martha Bibescu, Elena Văcărescu se distinge ca ambasadoare a culturii române în spațiul cultural european, cu deosebire în cel francez.

Poetă sensibilă, prozatoare de talent, memorialistă, conferențiară neobosită, diplomată deosebit de activă, Elena Văcărescu este ultima descendentă a boierilor Văcărești, ctitori ai poeziei românești moderne.

Strănepoată a lui Ienăchiță Văcărescu, Elena a trebuit să plece din țară din diverse rațiuni de existență stabilindu-se la Paris în 1891 unde își începe și activitatea literară dublată de una diplomatică, fără a-și uita țara cu locurile natale.

Născută la 3 octombrie 1864 în București, Elena este fiica lui Ioan (Enăchiță) Văcărescu, fiul poetului Iancu Văcărescu, diplomat, ministru al României la Bruxelles,

Belgrad și Roma, și a Eufrosinei, născută Fălcoianu, descendentă a unei vechi familii boierești muntene.

Copilăria și-o petrece la bunicii dinspre mamă, la Fălcoi, pe malul drept al Oltului și la Văcărești din Dâmbovița, sau în casa de lângă Dealul Mitropoliei, unde privea fascinată spre bărbații iluștri ai neamului, rânduți în cadre aurite. Începând de la vârsta de șapte ani descoperă lumea satului și a naturii, odată cu mutarea familiei la Văcărești. Educată de preceptorii și cu o guvernantă englezoaică, Elena își desăvârșește studiile la Paris după 1879, audiind prelegeri de literatură, filosofie, estetică și istorie la Universitatea Sorbona, unde cunoaște mari scriitori ai epocii precum Victor Hugo, Leconte de Lisle, Pierre Loti, Sully Prudhomme, de la acesta din urmă capătă cunoștințe de artă poetică și este introdusă în saloanele pariziene.

Continuare în p. 2

Poezie

Andrei Codrescu
Dan Duțescu
Carmen Firan
Zamfir Urdăreanu

Eseu

Oana Băluică
Geo Constantinescu
Dumitru Drinceanu
Rodica Grigore
Dan Ionescu
Anca Mizumschi
Dodo Niță
Ion Parhon
Rodica Păvălan
Mircea Pospai

Proză

Virgil Pătrașcu
Adrian Sângeorzan

Ioan Lascu - <i>Avatarurile poeziei</i>	p. 5
Mihai Ene - <i>Poezia, acest PIN discret al realității și visului</i>	p. 6
Constantin Cubleșan - „Istoria și Adevărul sunt cele mai subrede case”	p. 7
Gabriela Păsărin - <i>Crisalida - nevoia de poveste</i>	p. 8
Adrian Cioroianu - <i>Polonicul și verighetele</i>	p. 9
Mircea Pospai - <i>Literatura feminină, un valoros tezaur</i>	p. 10

Emilian Ștefărtă

Portret, simbol și meditație asupra cunoașterii și mortalității

p. 24-23

Hans Holbein -
Ambassadorii (detaliu)

Sumar

- Florea Firan**, *Elena Văcărescu* / pp. 1-3, 4
Carmen Firan, *Poeme: Identitate pentru uz intern; Memorii* / p. 4
Andrei Codrescu, *Poem: Poezia la Russian Samovar* / p. 4
Ioan Lascu, *Avatarurile poeziei* / pp. 5, 6
Mihai Ene, *Poezia, acest PIN discret al realității și visului* / p. 6
Constantin Cubleşan, „Istoria și Adevărul sunt cele mai șubrede case” / p. 7
Gabriela Păsărin, *Crisalida – nevoia de poveste* / pp. 8-9
Adrian Cioroianu, *Polonicul și verighetele* / p. 9
Mircea Pospai, *Literatura feminină, un valoros tezaur* / p. 10
Rodica Grigore, *Transfigurarea realității* / p. 11
Adrian Sângeorzan, *Diferențe* / p. 12
Carmen Firan, *O zi și patru ore în New Orleans* / p. 13
Dan Ionescu, *Diagnoza prezentismului și a narcisismului colectiv* / pp. 14, 15
Anca Mizumschi, *În firea lucrurilor* / p. 15
Geo Constantinescu, *Octav Șuluțiu și „muza” sa* / p. 16
Oana Băluică, *Conceptualizări și semantici ale identității* / p. 17
Virgil Pătrașcu, *Proză scurtă: Despărțire; Întoarcerea fiului* / p. 18
Dan Duțescu, *Poem: Trec mirese în alai* / p. 23
Rodica Păvălan, „Arhivele Olteniei”, o revistă fanion în Oltenia interbelică / p. 19
Ion Parhon, *O seară de neuitat* / pp. 20, 21
Dumitru Drinceanu, *Degringoladă și abuz fiscal* / p. 21
Dodo Niță, *Retrospectiva anului BD 2025* / p. 22
Zamfir Urdăreanu, *Poeme: Dosarul; Zmeie; Virusul* / p. 23
Red., *Okeanos: „Convorbiri literare”* / p. 23
Emilian Ștefărtă, *Portret, simbol și meditație asupra cunoașterii și mortalității* / pp. 24, 23

Abonamente Scrisul Românesc

Abonați-vă la Revista „Scrisul Românesc” și veți avea un prieten apropiat. Abonamentele se fac prin rețeaua proprie și Poșta Română, se pot achita la sediul revistei sau în contul: RO 03BRDE170SV21564261700, Agenția Mihai Viteazul, Craiova.
 Costul unui abonament anual cu taxele incluse este de 180 lei. Pentru abonații din străinătate este de \$165 sau de €150.
 Informații la tel.: 0722 753 922; Fax: 0251 413 763 sau la adresa de email: scrisulromanesc@yahoo.com

Continuare din p. 1

Florea FIRAN

Elena Văcărescu

Se întoarce în țară în 1888 și face parte, ca domnișoară de onoare, din suita reginei Elisabeta. În 1891 se logodește în secret cu prințul Ferdinand, viitorul rege al României, poate o șansă să devină regină. Regina o prețuiește și o susține în legătura secretă de logodnă cu prințul Ferdinand până când vestea ajunge la Carol I. După o lună este obligată să rupă logodna și să părăsească țara invocându-se pretextul că prințul trebuie să se căsătorească cu o principesă străină. Evenimentul va fi evocat în scrieri memorialistice de către autoare și de Mite Kremnitz, în romanul *Am Hofe von Ragusa* (1902), dar și de către Robert Scheffer, secretar literar al reginei, în romanul său *L'Idille d'un prince* (1894) și în volumul memorialistic *Orient Royal* (1918). Devenind domnișoară de onoare a reginei Elisabeta, în 1887 asistă la recepțiile de la Peleş onorate de I.L. Caragiale și de „copilul minune” George Enescu.

În urma ruperii logodnei cu prințul Ferdinand, Elena Văcărescu este obligată să plece în exil. Mai întâi ajunge în Italia unde îl cunoaște la Vallombrosa pe Friedrich Nietzsche, „bolnav și revoltat împotriva propriei sale opere”, apoi se stabilește la Paris și este acceptată în saloanele literare, iar în 1898 inaugurează propriul salon literar consolidând legături de prietenie cu Anna Brâncoveanu de Noailles și cu Marcel Proust. Este marcată puternic și trăiește sentimentul dezrădăcinării mereu cu dorul de țară: „Deși am fost adusă din cauza împrejurărilor nenorocite ale vieții mele să trăiesc departe de România, inima mea nu a încetat un singur moment a bate pentru dânsa. Toată activitatea mea de aproape o jumătate de veac a fost consacrată intereselor neamului nostru căutând să strâng raporturile dintre Franța și România, Franța care a fost pentru mine a doua mea patrie.”

Primul său volum de versuri, *Chants d'Aurore* (1886), este premiat de Academia Franceză cu „Arcon Desperouse”, premiu pe care îl va primi în 1901 și Anna de Noailles, iar poezia *Si tu le voulais*, pe muzica lui Paolo Tosti, este cântată în mai toate țările. În 1892 publică *Rapsodul Dâmboviței* obținând pentru a doua oară premiul Academiei Franceze, respectiv premiul „Julien Fabre”, iar în 1907 vol. *Nuits d'Orient. Folk 'lore roumain*.

În 1889 îi apare în Germania *Lieder aus dem Dambovit-zathal*, cu un prolog în versuri scris de regina-poetă Carmen Sylva și în limba română în 1892 la Editura Socec din București.

Elena Văcărescu este o prezență remarcabilă cu o activitate laborioasă în diplomatie, delegată permanentă a României la Liga Națiunilor timp de peste două decenii (1920-1940). I se încredințează misiuni diplomatice, ține conferințe pe teme importante și de actualitate în epocă, este cooptată în comitete și jurii internaționale și are o colaborare publicistică însemnată la reviste precum: „Revue des deux mondes”, „Le Figaro”, „L'illustration”, „The Contemporary Review”, „The Magazine”, „Convorbiri literare” etc.

Cu darul oratoriei și a unor lecturi întinse, Elena Văcărescu devine conferențiar cu renume european ținând prelegeri →

Scrisul Românesc Revistă de cultură

Fondată la Craiova, în 1927,
de către criticul D. TOMESCU.
Serie nouă, din 2003,
întemeiată de FLOREA FIRAN

Editată de:
Fundatia – Revista
Scrisul Românesc

ISSN 1583-9125

Revistă înregistrată la OSIM
cu nr. 86155 din 11.04.2007

Membră A.R.I.E.L.

Redacția

Director:
Florea FIRAN

Colegiul redacțional:
Adrian CIOROIANU
Andrei CODRESCU
Eugen NEGRICI
Gheorghe PĂUN
Dumitru Radu POPA
Lucian Bernd SĂULEANU
Monica SPIRIDON
Emilian ȘTEFĂRTĂ

Redactori:
Mihai ENE
Mihai FIRICĂ
Emanuel D. FLORESCU
Ion PARHON
Lucian-Florin ROGNEANU

Redactori asociați:
Florentina ANGHEL
Dan IONESCU
Gabriela PĂSĂRIN

Corectură:
Claudia MILOICOVICI

Tehnoredactare:
Georgiana OPRESCU

Arhivă online:
Alexandru OPRESCU

Redacția și Administrația:

Craiova, Str. C-tin Brâncuși, nr. 24
Tel./Fax: 0722 753 922; 0251 413 763
E-mail: scrisulromanesc@yahoo.com
Web: www.revistascrisulromanesc.ro
Cont: RO03BRDE170SV21564261700
BRDE Agenția Mihai Viteazul, Craiova

Abonamentele se pot face la sediul
redacției: Str. Constantin Brâncuși,
nr. 24, Craiova, județul Dolj
sau scrisulromanesc@yahoo.com

Responsabilitatea opiniilor exprimate
aparține integral autorilor.
Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

Tiparul: Tipografia PRINTEX
Craiova, str. Electroputere, nr. 21,
tel. 0251 580 431

→ în Franța, Belgia, Olanda, Italia, Spania, Elveția, Polonia, Cehoslovacia, România. Este printre întemeietorii cunoscutei tribune *L'Université des Annales* (1906), a Cercului Analelor din București (1913) și fondatoarea Comitetului Internațional pentru Difuzarea Artelor și Literelor prin Cinematograf (1930).

În străinătate, dobândește numeroase succese literare, florilegiul folcloric *Rapsodul Dâmboviței* va fi repede tradus în franceză, engleză, italiană, olandeză, daneză, japoneză și chineză. A fost tipărit la Bruxelles în 1892 și reeditat la Paris în 1900. Autoarea considera *Rapsodul Dâmboviței* opera ei capitală, grație căreia au pătruns în lirica franceză, fără a fi traduse, cuvinte românești ca dor, horă, cobzar, haiduc, țigan, hoțul, căciulă, surată, blestemată etc. Marele actor De Max, primul român societar al „Comediei Franceze”, va recita în public cântecele cobzarului.

Activitatea literară a Elenei Văcărescu este deosebit de productivă. Cele mai cunoscute volume ale sale sunt *Lâme sereine* – 1896 (*Cu inima senină*), *Lueurs et flammes* – 1903 (*Luciri și flăcări*), *Le Jardin passionné* – 1908 (*Grădina Dorului*), *Amor vincit* – 1909 (*Amorul învinge*), *La Dormeuse éveillée* – 1914 (*Visând cu ochii deschiși*), *Dans l'or du soir* – 1927 (*În auriul înserării*). Drama lirică *Le Cobzar*, pe muzică de Gabrielle Ferrari, devine un spectacol de balet montat în 1912 la Opera din Monte Carlo și apoi la Opera din Paris.

În timpul Conferinței de Pace de la Paris este numită reprezentanta României la Conferința pregătitoare pentru Societatea Națiunilor, Geneva (1919), la a cărei înființare a contribuit, numărându-se printre fondatori și se distinge alături de Nicolae Titulescu, cu care va avea bune legături printr-o bogată activitate diplomatică și culturală. Elena Văcărescu devine prima femeie din istorie delegată la Societatea Națiunilor. Membru fondator al Institutului de Cooperare Intelectuală cu sediul la Paris (1920), în aceeași calitate o găsim și la deschiderea *La Maison de Roumanie en France* (1934).

În 1925 este primită membră a Academiei Române, în aceeași zi cu Anna de Noailles, când ține un important discurs de recepție. La Societatea Națiunilor reprezintă România în toate organismele care se ocupă cu cooperarea intelectuală, dovedind tact politic, erudiție și talent. Împreună cu Paul Valéry, ca membră a „Comitetului de Litere și Arte”, cutreieră Europa, participând la faimoasele reuniuni internaționale „Entretiens”.

Autoritatea ei a fost recunoscută și prin alegerea în Juriul „Femina”, fiind unica străină care timp de un sfert de veac a făcut parte din acest juriu, ca membru sau președinte, care acordă prestigiosul premiu pentru roman.

În timpul celui de-al Doilea Război Mondial se retrage la Cannes în zona liberă („l'exil bleu”) și sprijină Rezistența franceză. Cu sprijinul lui Paul Valéry contribuie la inaugurarea Catedrei „Mihai Eminescu” la Nisa. În 27 iulie 1945 este numită consilier cultural al Legației Române din Paris, iar în august 1946 pledează în vechiul Palat Luxemburg pentru înțelegerea

unei conviețuiri viitoare pașnice. Într-un articol intitulat *Românii nu sunt mulțumiți să li se spună „sateliți”*, publicat în „Paris-Matin” din 15 august 1946, prin care apăra România de învinuiri nedrepte, concluziona cu aceste cuvinte: „Democrația va distruge pe semănătorii de furtună”. La noua Conferință de Pace de la Paris (1946) reprezintă pentru ultima dată România, deplângând condițiile umilitoare impuse țării noastre.

Elena Văcărescu moare la 17 februarie 1947, la Paris, în vârstă de 83 de ani și, potrivit testamentului său, va fi reînhumată în 1959 la Cimitirul Bellu din București în cripta Văcăreștilor.

Pe zidul ultimei sale locuințe din Paris (7 rue de Chaillot) a fost pusă o placă memorială din inițiativa Guvernului României și Primăriei orașului Paris.

Arhiva scriitoarei de la Paris a fost achiziționată ulterior de către Biblioteca Academiei Române unde poate fi consultată.

În ansamblul operei Elenei Văcărescu poezia reprezintă partea cea mai importantă și mai rezistentă a creației sale, în timpul vieții apărându-i opt volume de versuri. Poemele de început, resimțindu-se de influența lui Hugo și Eminescu, au ca teme iubirea, moartea, vitejia, dăruirea patriotică. Viziunea este fundamental romantică. Lirica sa se înscrie ca o continuare a aceleia a înaintașilor de care o leagă conștiința unei datorii „testamentare”.

Le Rhapsode de la Dâmbovitza, cel de-al doilea volum de versuri al Elenei Văcărescu, după *Chants d'Aurore*, a cunoscut, numai în decursul a trei ani (1889-1892), versiuni în germană, franceză, engleză și italiană, aducând autoarei consacrarea. Apariția volumului *Rapsodul Dâmboviței* a stârnit vii polemici, mai ales din partea lui B. P. Hasdeu și Vasile Alecsandri, datorită formei neobișnuite a poeziilor (versuri libere, fără rimă), străină prozodiei populare tradiționale, dar unde motivele culese sunt prelucrate pentru a exprima sensuri și simboluri profunde.

Elena Văcărescu avea să precizeze că n-a făcut altceva decât să reproducă ceea ce auzise din gura țăranilor pe care îi cunoscuse în timpul îndeletnicirilor lor obișnuite: „Aceste cântece au fost culese de mine pe la 13 ani în șapte sate ale județului Dâmbovița. Le culesesem din întâmplare, pentru plăcerea de a asista la viața acestor semănători și secerători care erau frați de suflet cu mine”.

Cele 140 de poeme ale volumului, purtând mențiunea „Cântece populare românești”, sunt grupate în două mari cicluri: *Cântecele cobzarului* și *Cântecele fusului*. Nouă dintre *Cântecele cobzarului* sunt bocete – bocetul la pierderea pruncului, la moartea fetei mari și a voinicului etc.

Atmosfera elegiacă este proprie aproape tuturor poemelor. „Dorul, melancolia, suferința sufletească sunt îndurate în reculegere, cu acel sentiment al înțelegerii legilor imuabile ale naturii” (Ion Stăvăruș). Ceva din oracolul unor ziceri străvechi, desprinse parcă din ritualul unor magii primare, umple de taină cântecul *Rapsodului*.

Punctul de plecare al poemelor se află în bocete, doine de dor și de haiducie, cântece de dragoste și suferință, descântece și vechi balade. Într-o formulă prozodică nouă, poeta a păstrat ideea centrală și atmosfera, esența folclorului românesc. Autoarea mărturisește că „nu a făcut operă de folclorist, ci de artist, de poet”.

Rapsodul Dâmboviței este un act de originală recreare a poeziei populare, în spiritul ei autentic, autoarea mărturisind: „Această evanghelie a durerii și a forței țării noastre a ieșit din pământul și din sufletul nostru, martoră a durerii și eroismului unui popor destinat rând pe rând dezastrului și refacerii și al cărui cântec a depășit limitele bucuriei și ale morții”.

A.D. Xenopol scria: „Au fost comparate poemele *Rapsodului* cu acele ale lui Omer sau Ossian și asemănarea se impune, căci efectul pe care-l face citirea *Rapsodului* este unic.”

Gaston Boissier, Raportor la acordarea Premiului Academiei Franceze, menționa: „Academia nu are nevoie să se justifice dacă acordă unei străine un premiu de importanța «Jules Fabre», deoarece d-ra Văcărescu a onorat încă demult literele franceze cu frumoasele sale poeme. De altminteri, baladele românești pe care le încoronăm astăzi au dobândit o glorie universală înainte de a veni la noi și au trecut din limba noastră în toate limbile Europei.”

Și Nicolae Iorga avea să lase însemnări frumoase: „Poeta încoronată de Academia din Paris are în strigătele de pasiune, în șoaptele dorului, în plânsetele părerilor de rău, în înțeleștarea de dinți a mândriei învinse, nota noastră, a țăranilor noștri care, în cursul veacurilor, au cuprins acest fel de simțire în gloriosul vers al cântecelor lor.” Camil Petrescu îi dedică numărul 10 din 1928 al revistei „Universul literar”, în articolul de prezentare intitulat *Ambasadoarea* menționa: „...avem acolo, în capitala Franței, o româncă din cel mai ade-vărat sânge românesc care [...] își afirmă cu orgoliu și originea și sufletul românesc. O asemenea personalitate onorează două literaturi”.

Carmen
FIRAN

Identitate pentru uz intern

Bifezi dimineța,
un chestionar plictisitor
în care oricum nimeni
nu citește răspunsurile.
Pe stradă, oamenii privesc
un profil incomplet
încă un trup care circulă
nimeni nu întrebă nimic
ar încurca traficul.
Ți se spune că trebuie să te găsești
ca pe un obiect pierdut într-un tren.
Și dacă te-ai găsi, n-ai rezista
primei ocazii de a dispărea din nou.
Clauza de confidențialitate:
nu spune cine ești cu adevărat
nu interesează pe nimeni.
Renunțările nu au nevoie de martori.
Identitatea rămâne completată
doar pe formulare
de care uiți în secunda următoare.
Restul e marketing.
Iar tu cel mai ieftin produs
al propriei tale povești.

Continuare din p. 3

B. P. Hasdeu o semnala în „Revista nouă” pentru „versurile culese pe Valea Dâmboviței”, „Revista modernă” îi alătură numele de Eliade Rădulescu, Alecsandri, Odobescu, Bolintineanu, „Revista Olteană”, a lui Traian Demetrescu, îi publică în traducere poezia *Cu sania*, „Foaia ilustrată” îi reproduce portretul alături de al Iuliei Hasdeu, „Viața nouă” și „Țara nouă” îi publică versuri alături de Dimitrie Anghel și Victor Eftimiu.

Ca prozatoare, Elena Văcărescu ne-a lăsat două romane, primul *Amor vincit* (1909), roman epistolar în care este relatată povestea de dragoste consumată în România și Italia, comparat cu proza contesei de La Fayette prin natura sa lirică, al doilea *Le Sortilège* – 1911 (*Vraja*), apărut și în română la Editura Socec în 1922, în traducere de Bucur Velnițaru, descindere în lumea mitului românesc, împletire de real și fantastic, pasiune și magie neagră, ca în unele nuvele ale lui Gala Galaction, precum *Copca Rădvanului* și *Moara lui Călifan*.

Un loc aparte în opera scriitoarei îl ocupă memorialistica, prin reala sa valoare documentară, respectiv *Mémorial sur le mode mineur* (*Memorial la modul minor*) – Paris, 1946, titlu inspirat de un vers din *Clair de lune*, de Claude Debussy care cuprinde: *Mărturisiri, Ani de copilărie, Vasile Alecsandri, expresie a latinității românești, Carmen Sylva și Eminescu, Carmen Sylva și Caragiale,*

Poeme

Memorii

În fiecare dimineță
mă trezesc cu o umbră nouă pe tâmplă,
ca și cum cineva ar fi scris noaptea
pe pielea mea un fragment uitat dintr-o poveste
Nespusă până la capăt
Memoria nu păstrează nimic întreg.
Ea rupe colțuri din zile pliază tăcerile,
împătorește un gest până devine străin,
apoi îl aruncă înapoi în mine
ca pe un ecou care nu mă recunoaște.
Îmi amintesc uneori ceea ce n-a existat
o stradă pe care n-am mers,
un oraș care m-a visat înainte să-l văd,
un chip îndepărtat,
în care mă caut cu o insistență absurdă,
ca și cum aş căuta o fereastră
într-o casă arsă demult.
Memoria e singura mea patrie.
Un atlas risipit unde mă pot întoarce
dacă închid ochii suficient de încet
cât să nu sperii clipa.
Poate noi suntem cei care se pierd,
iar amintirile rămân,
conservate în aerul de deasupra lumii,
așteptând o altă inimă să le respire. ■

Iulia Hasdeu, Hugo – Parnasul și cei din jur, Trianon, Dineul la PEN-Club, Paul Valéry, Henry Bergson, Case cu amintiri, Casa Văcăreștilor, Brazilii Carpaților, Discursul meu de primire la Academia Română etc. și Le roman de ma vie (Romanul vieții mele) – început în 1942, dar neterminat din cauza războiului și stării precare în care se afla autoarea.

La sfârșitul volumului, în capitolul *Destin*, Elena Văcărescu mărturisește: „Fără cămin și fără avere, fără soț, fără iubit, fără copii, am început să iubesc România cu o patimă care mi-a umplut toate clipele fiecărei zile, mi-a chinuit toate nopțile și de-a lungul a mai mult de optzeci de ani a știut să-mi dea toate neli-niștile și bucuriile vieții. Începând din 1895, n-am mai văzut, auzit, respirat decât prin și pentru țara mea, fără încetare.”

În 1904 și, respectiv 1908, Elena Văcărescu scrie două volume de amintiri consacrate regilor și reginelor pe care i-a cunoscut.

Scriitoarea a fost atrasă și de literatura destinată scenei. *Stana* (1904), dramă în versuri, într-un act și două tablouri (tradusă în română de D. Nanu) și publicată în 1904 în revista „Convorbiri literare” și *Pe urma dragostei* (1905), dramă țărănească în două acte, scrisă în limba română, libretul de operă *Le Cobzar* (în colaborare cu Paul Millet), dramă lirică în două acte pe muzică de Gabrielle Ferrari. *Cobzarul* a fost prima operă cu subiect românesc cântată pe scena operei din Paris. Acestea nu

Andrei
CODRESCU

Poezia la Russian Samovar

Așezați cuminte pe catifeaua
de teatru vechi
poezia ne ia de fund
ca profesorul de urechi
pe vremea când relațiile umane
se predau pe rusește.
Dar poezia nouă se recită pe engleză.
Numai clădirea a rămas
din Războiul Rece.
Numai timpul, moda și limbajul trec.
S-a îngărășat sau subțiat curiozitatea
pentru clasici
de când s-a legalizat psihoanaliza.
Numai catifeaua știe
cât de imortală-i poezia
și numai poezia știe
cât de desuetă-i catifeaua. ■

Jonathan Richardson – Anne Hatton,
Contesa de Winchelsea (detaliu)

depășesc însă nivelul încercărilor modeste.

Urmașa Văcăreștilor i-a cunoscut direct și a legat prietenii durabile cu Alecsandri, Eminescu, Macedonski, Caragiale, Iorga, Goga, Blaga, Hugo, Proust, Paul Valéry, Leconte de Lisle, Sully Prudhomme, Anatol France, Tagore, D'Annunzio, Unamuno, bucurându-se de prețuirea acestora pe care-i evocă adesea afectiv.

Despre autoare și opera sa au scris nume importante din literatura franceză și română, între care B.P. Hasdeu, N. Iorga, A.D. Xenopol, G. Călinescu, Camil Petrescu, Cezar Petrescu, Cella Delavrancea, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Augustin Z.N. Pop, Șerban Cioculescu, Mircea Zăciu, Basil Munteanu, G. Oprescu, Al. Ciorănescu, Maria Platon, N. Scurtu, Florin Manolescu, I. Stăvăruf, Virgil Bulat, Gabriela Stoica, Doina Curticăpeanu etc. ■

Ioan
LASCU

Retroartica

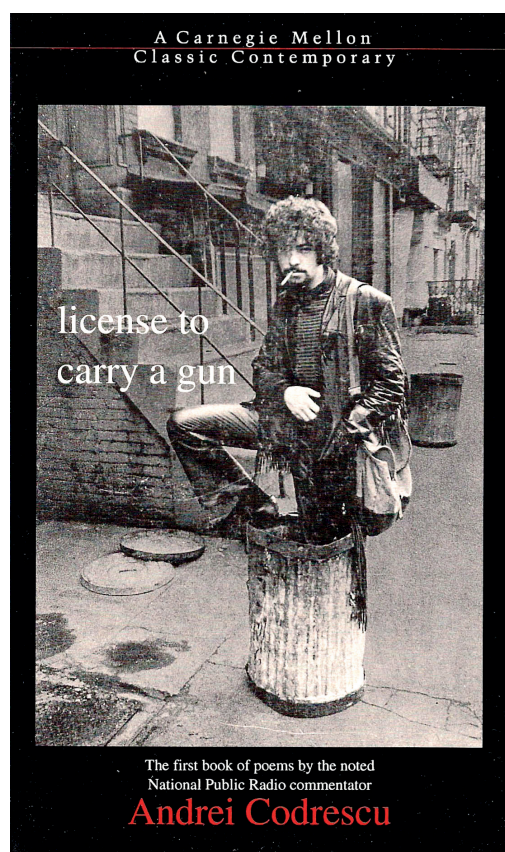
Avatarurile poeziei

În 1966 tânărul Andrei Codrescu a plecat din Sibiu și a ajuns în Statele Unite ale Americii. Născut la 20 decembrie 1946, urma să împlinească 20 de ani. Nu publicase aproape nimic în limba română. Abia în 1970 îi apărea, însă în limba țării de adopție, *License to Carry a Gun* (*Permis de port-armă*) la Carnegie-Mellon University Press, Pittsburg, USA, volum răsplătit cu premiul „Big Table” din Chicago. Au apărut apoi vreo patruzeci de volume în limba engleză – nu e deloc ușor să le inventariezi pe toate – și numai câteva în românește: *Submarinul iertat* (2007, semnat împreună cu Ruxandra Cesereanu), *Femeia neagră a unui culcuș de hoți* (2007), *Miracol și catastrofă. Dialog în Cyberspace* (2006, în colaborare cu Robert Laz), *Instrumentul negru. Poezii, 1965-1968* (2005), *Poezii alese. Selected Poetry*, ediție română-engleză (2000). O adevărată revelație a însemnat apariția volumului *Instrumentul negru* (Ed. „Scrisul Românesc”, Craiova, 2005). De mulți ani Andrei Codrescu întreține însă o rubrică de poezie în revista „Scrisul Românesc”. Poemele din *Instrumentul negru* au fost scrise în prima tinerețe, în română, parțial înainte de plecarea din România. Au zăcut în uitare patruzeci de ani pentru ca, în 2005, să scoată capul „din cutia prăfuită a timpului și exilului proaspete, încărcate de emoții, mai puternice și mai vii ca niciodată”, cum cu bucurie nota infatigabilul editor Florea Firan odată cu apariția surprinzătoare a cărții. Poemele constituie și o mărturie a periplului lui Andrei Codrescu începând din România și străbătând Roma și Napoli (în 1965-1966 poetul a poposit în Italia înainte de a se opri în S.U.A.), apoi New York, Detroit (1967), Detroit, San Francisco (1967, 1968).

Cartea a fost prefațată de Ștefan Baciu, cu mai mult timp înainte de a apărea: *Proiect pentru un afiș: Andrei Codrescu*, Honolulu, octombrie 1974. În *incipit* Ștefan Baciu avansa și câteva „Titluri posibile: a) *Hrană dulce, grai românesc*; b) *Cântece în vârful lăncii*; c) *Cum a fost amanetată memoria noastră*; d) *Instrumentul negru*; e) *Arhanghelul Cuculiță și alte poeme*; f) *Eu mă lansez pe Dunăre cu pungile de bani*.” Între propuneri se regăsește și titlul agreat de autor, dar și altele cu conotații nostalgice precum a), c) sau f). Ștefan Baciu nu s-a abținut nici de la alte sugestii, între care una anticipează noua reformă ortografică de după 1989: „...Cred că ar trebui să revii la «â» din «a», tendință care este acum pe cale să fie discutată în Țară. «Î» din «i» a fost forțat sub stalinism, ca să «delatinizeze» limba, cum bine știi”. Ștefan Baciu îl compară pe poetul român cu Fernando Pessoa, în mare vogă în acel timp, cu

Julio Hernandez (poet și cantautor de origine cubaneză) și Peter Boone (poet și romancier american). Lucian Blaga, Aron Cotruș și E. M. Cioran ar fi și ei pe aproape.

Povestea cărții este rezumată chiar de autor într-un preambul intitulat *Istoria Instrumentului negru*. „Majoritatea acestor poezii au fost scrise în anii 1965-1968 după ce am plecat din România. O mână din ele au fost schițate în carnetul meu din Sibiu. Acel carnet, ca și primele mele poezii, sunt pierdute.” Andrei Codrescu s-a dovedit a fi

un poet precoce, atras fiind de versificație de pe la 16 ani. A debutat în revista clujeană „Steaua”, a continuat apoi la „Luceafărul” și la „Gazeta literară”. Poeziile de atunci au apărut sub pseudonimul Andrei Steiu. Prin 1965 încropise un volum trimis apoi lui Nicolae Manolescu și lui Nichita Stănescu. A primit încurajări de la mama lui Nicolae Manolescu, profesoara lui de franceză de la Sibiu. Împreună cu mama, viitorul poet a plecat din România, a urmat un interludiu italian de jumătate de an, în așteptarea vizei pentru America, „...șase luni în care am scris furios, cu mare intensitate, pe românește.” A trecut prin supliciile unei duble rupturi – despărțirea de Aurelia, iubita din adolescență, și separarea „de limba română vorbită în care totul scilicet cu poezie, și departe de Sibiul plin de copilăria și inspirația mea.” Iubire depărtată și nostalgie, ambele simptome grele ale deștărării. Un episod cu greutate a avut loc la Roma, unde poetul a simțit vocea

lamentativă profundă a unui personaj launtric numit de el Maria Parfenie, „o ființă din interiorul meu, care lamenta cu un străvechi accent autohton ceva pierdut încă din începuturile speței sale.” Secțiunea numită *Maria Parfenie Sibiu-Roma-New York, 1965-1967* reprezintă, alături de întâia parte, *Sibiu-Roma, 1965-1966*, cea mai substanțială din volum. Andrei Codrescu precizează că unele „din aceste poezii au fost publicate în revistele românești din exil”, „Limite”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Destin” și „Mele”, prima și ultima fiind editate de Virgil Ierunca la Paris și de Ștefan Baciu la Honolulu. În țară Miron Radu Paraschivescu a reușit să mijlocească publicarea unui grupaj discret în „Contemporanul”, revistă la care atunci lucra autorul *Cântecelor țigănești*. Scrisul în românește a continuat apoi la New York, unde Andrei Codrescu a debutat în limba engleză prin 1968; de acest nou început își aduce el aminte cu umor: „În engleză primele mele poezii sunau românește (s.m., I. L.), și, ironic, primele poezii semnate Andrei Codrescu au apărut în engleză în reviste americane.” În sfârșit, așezate laolaltă într-un volum ipotetic, în 1973 poeziile au fost trimise lui Ștefan Baciu, care s-a arătat entuziasmat. Lungul periplu nu a încetat atunci fiindcă ele au așteptat publicarea 32 de ani, până în 2005. Cu un zâmbet discret, Andrei Codrescu povestește continuarea peripețiilor: „Din motive pe care nu mi le amintesc, cartea nu a apărut la Mele și a zăcut de atunci prin numeroase cutii de carton în care poeziile mele au voiajată din California în Franța, din Baltimore la New York, din New York la New Orleans. Le-am regăsit în cursul unei acțiuni arhivistice organizată cu intenția de a elibera un pic de spațiu din casă. [...] Recitind aceste poezii am fost profund emoționat: trecuseră 40 de ani dar ele erau încă proaspete și pline de o viață care nu făcea compromisuri poetice. În orice caz, așa le vedeam eu”. Manuscrisul regăsit a fost expedit către Carmen Firan care a constatat că poeziile nu-și pierduseră vibrația. „Așa se desfășoară ironiile vieții: volumul meu de debut în românește apare în România după un ocol american de aproape jumătate de secol. Știe muza cum să se amuze!”. *Habent sua fata libelli*.

Primele două secțiuni se întind pe vreo două treimi din carte în deschidere cu *Sibiu-Roma 1965-1966*. Era începutul exodului în acel timp și printre poezii se fac auzite și câteva „cântece de pribegie”, ca de pildă *pământul meu* („pământ fără continuare/ pământ disperat plâns de arborele exilaților”) sau *de disparizione angelorum*.

Continuare în p. 6

Mihai
ENE

Poezia, acest PIN discret al realității și visului

Oprezență inedită în spațiul literar românesc este poezia lui Adrian Bodnaru, despre care am avut ocazia să scriu în mai multe rânduri și de fiecare dată cu plăcerea degustătorului de vinuri rare, care, cu timpul, își intensifică aroma și devin și mai prețioase.

Încă de la debutul din 1994, cu volumul *a bodnaru și alte verbe*, urmat de *noi și purtate* (1996), Adrian Bodnaru a publicat cărți de poezie, fiecare dintre ele constituind un proiect poetic coerent, nu simple culegeri de versuri. Universul său poetic a rămas destul de constant, cu mici diferențe, reveniri, obsesii și particularități, ca într-o electrocardiogramă poetică, fluctuând pe aceeași linie care menține în viață acest univers. Căutând permanent nuanțe noi ale limbajului, forțând limitele, dar și semnificațiile cuvintelor, descompunându-le fără milă și reaşezându-le ingenios, în vecinătăți care le transformă sau le revelează latențe nebănuite, Adrian Bodnaru oferă de fiecare dată cititorului capabil să savureze astfel de delicatose dovezi palpabile ale universului său în expansiune. Frângând permanent gâtul elocinței, așa cum postula Verlaine, poetul urmează atent și lecția rim-baldiană de a tulbura nu atât simțurile, cât mai ales toate sensurile. Rezultă de aici o poezie extrem de conștientă de sine, în care niciun accent nu este lăsat la voia întâmplării.

Astfel, dacă în prima parte a anului trecut Adrian Bodnaru a publicat un volum intitulat *9 din 10 să plouă* (Ed. Cartea Românească), cuprinzând texte poetice mai elaborate, în care se coagulează chiar și mici nuclee narrative, spre finalul anului a apărut o nouă carte de poezie, de data aceasta cu texte foarte scurte, de dimensiunile unui haiku, cu un titlu care

reproduce chiar unul dintre aceste poeme fulgurante: *Aici putem vorbi deschis – nici urmă de pin* (Ed. Charmides, 2025).

Tema centrală a acestui volum este timpul și trecerea sa care erodează, turbură, dar aduce cu sine și nostalgia, și melancolia. De aici prezența constantă a referințelor temporale: momente ale zilei (seara, noaptea, dimineața etc.), anotimpuri (mai ales iarna, dar apar și celelalte) sau lunile anului, dar și alte elemente din aceeași sferă semantică: ceasul, vremea, timpul însuși. Un loc aparte îl ocupă ninsoarea sau zăpada, ca o hârtie de turnesol a timpului sau a stării interioare. Urmele de pe zăpadă înseamnă și memorie, chiar dacă una de scurtă durată, ninsoarea care se adaugă devine concretă – spre deosebire de ploaie, care se evaporă rapid. Viața e și concretă, nu doar vis, dar memoria activează reveria nostalgică. Iată câteva exemple, aproape aleatorii: „Ziua de azi/ e ca o revistă literară:// poate apărea/ și mâine –// un număr dublu”; „Cămașa asta seamănă/ cu fosta zăpadă –/ ușor de călcat”; „Te îndepărtezi/ tot mai mult –/ dar și ziua/ se tot micșorează”; „Toamna asta ești/ ca 4 septembrie –/ ai cele șapte ore/ de-acasă”; „Uite,/ a venit și Vremea! –/ să te prezint?; „Noaptea

vine/ tot mai târziu/ acasă –// cum are timp/ de ea/ până la ziuă//”; „Uită-te în față! –/ cauciucurile de iarnă/ se dau înapoi/ cu o oră”; „Avem viitor/ în ordine alfabetică –/ peste opt ani/ e anul trecut” etc.

De asemenea, trebuie remarcată structura de paradox, de „găselniță” poetică sau lingvistică, de „poantă” semantică a acestor poeme. Asemeni vorbelor de duh, remarcilor spirituale sau maximelor filosofice, ele sunt menite să surprindă, să lovească și să se retragă îndată ce efectul va fi fost produs. Și tot ca celelalte, și la unele dintre aceste poeme revii ca la niște mantre pe care le poți repeta la infinit, chiar dacă efectul inițial de surpriză a trecut. Altele te reconfortează, îți deschid supapele propriei melancolii, te aruncă în brațele nostalgiei.

Într-o perioadă care pare prinsă între postările din ce în ce mai clișeice de pe rețelele sociale și amenințarea inteligenței artificiale, care va scrie inclusiv poezie în locul nostru (sic!), acest mod inedit de a apropia cuvinte și realități între care doar curiozitatea și sensibilitatea umană par să găsească echivalențe poate reprezenta o scăpare dintr-o viață în serie și în paralel, fără legături semnificative.

O rețea – sau, poate, un rizom – în nervurile căreia (ne) vom regăsi toate experiențele, dar și inventivitatea, plăcerea ludică și sensibilitatea fundamental umană. O astfel de poezie deschide posibilități multiple de driblare a tuturor convențiilor, a plictisului cotidian și al robotizării existenței. Să continuăm să sperăm, alături de Adrian Bodnaru, că încă vom mai putea vorbi deschis, că vom putea trăi dezinvolt și că viața noastră nu va depinde niciodată de un „pin” tastat mecanic într-o lume din care toate celelalte mistere au fost evacuate. ■

Continuare din p. 5

Însă acest prim ciclu este bântuit de fantoma lui Stalin, părăsirea unui sistem concentraționar desfășurat „în aer liber” fiind atunci proaspătă. Spectrul dictaturii se proiectează din trecut și străbate istoria către viitor: „De câteva sute de ani ne retragem din stepă/ lăsând în urmă o casă umplută până în pod/ cu bobinele de film ale viitorului imperiu al propagandei/ ne retragem către un pământ/ în care suntem așteptați de altă casă/ umplută până la vârf cu bobinele de film ale propagandei.” (*Retragerea din Rusia*, p. 23). Finalul poemului conține o concluzie

devastatoare: „De-a lungul stepei un singur om vorbește/ utilizându-mă ca pe un cuvânt/ volatilizându-mă.” Frica este omniprezentă, proliferantă, cuprinde materia pură și depersonalizează corpurile vii, însă atunci când frica, ca o ultimă șansă, va dispărea, va stăpâni, terifiantă, moartea: „Ne e frică să fim obligați să renunțăm la zăpadă. Așa/ cum am renunțat la noi înșine fără împotrivire și ne-am golit/ corpurile de conținut ca pe niște eprubete [...] / Ce ne vom face dacă ne vor lua și frica? Vom/ muri...” (*Un fel de frică*, p. 25). Stăpânul fricii, colorată în roz prin propagandă precum bucuria și fericirea, a fost chiar „tătucul” Stalin al cărui surâs mijește

sardonice și din „spatele grâului”. Din „surâsul lui Stalin... izvorăsc în fiecare an mii de refugiați către Apus.” (*cotidiană*, p. 24). Chiar și când se stă la masă în așteptarea mâncării, anonimul Fiu al Fiului are dinainte „o poză a lui Stalin în fața coridorului subteran/ care unește toate casele noastre.” (*Domnului*, p. 37). Atunci și după aceea, „într-o anumită vreme stupidă”, a fost implementat poate cel mai odios experiment asupra identității colective – amanetarea memoriei: „Și erau tații noștri care dispăreau pe urmă./ Jocul era așa de frumos că uneori nu mâncam./ Pe urmă am devenit femeie./ Mai bine zis am schimbat revoluția cu sexul.” ■

„Istoria și Adevărul sunt cele mai șubrede case”

Constantin
CUBLEȘAN

Tentația de a cuprinde istoria evoluției omenirii în ample poeme alegorice i-a marcat pe romantici. Cele mai cunoscute asemenea realizări le avem de la Victor Hugo, *La Légende des siècles* (*Legenda secolelor*) 1859-1883, de la Mad'ch Imre, *Az ember tragédiája* (*Tragedia omului*) 1861, desigur și altele până în actualitate. Între poezii noștri de azi care ne propun asemenea viziuni grandioase este Adrian Sângeorzan cu al său poem *Casele mele* (Ed. Scrisul Românesc, Craiova, 2025). Poetul nu este însă cătuși de puțin un romantic așa că demersul său liric se dovedește a fi o metaforică evocare sintetică, prin panoramarea imaginii *caselor* (casei) pe care le-a locuit omenirea, din preistorie până în prezent, vizionarismul reducându-se la o privire (realistă) de locatar asupra *casei* prezentului: „Pe dalele astea de marmură/ Stă ascunsă o poveste mai veche ca cea (!) a lui Ghilgameș/ Trebuie doar să stingi lumina, să privești dintr-o parte/ Și să-ți închipui că a fost o vreme când noi/ Ca pasărea aceea de foc, cea de lângă chiuveță/ A zburat mult înainte de-a fi existat zborul/ Înainte de-a fi fost stropiți din cer cu apă/ Înainte de-a fi început să fie tăiată marmura/ Bucată cu bucată până la albul ei imaculat/ În care Michelangelo intra grațios cu dalta// Mi-e și frică să mai sap de când nu mai dau de nimic/ Nimicul mă sperie mai tare decât apa care curge sub noi”. Nu e greu de observat nota ironică a expresiei, a discursului în care își continuă apoi demersul oarecum cinic: „Casa noastră e o gară a amintirilor/ Un depou de locomotive cu aburi care pufăie/ De câte ori ies afară să duc gunoiul./ De ani de zile încercăm să-i vopsim pereții/ Dar nu putem din cauza tablourilor/ Și a picturilor murale în care suntem prinși tineri/ În scene exotice de vânătoare”.

Ca orice moralist (și Adrian Sângeorzan este, cel puțin în acest poem), uzează de vorbirea duplicitară, dacă pot să zic așa, în care aparent se referă la ceva care ascunde însă în subtextualitatea sa o altă ideatică, de obicei gravă. Așa și cu locuirea acestei case care nu este altceva, în intenția poetului, decât tocmai lumea noastră dintotdeauna, societatea și cadrul existențial al omenirii, în etape diferite, sugerate discret-sentimental: „Nici nu mai știu câți ani sărbătorim./ Știu doar că suntem împreună/ De la sfârșitul primei glaciațiuni/ Când tocmai se topeau zăpezile/ Și ghiociei aduși de mine îmi încolțiseră în buzunare./ Timpul, eternul nostru aliat/ Ne-a trădat de cum i-am întors spatele/ Încercând să facem alianțe de ocazie/ Cu vântul care

bate cum vrea/ Cu distanța dintre vagoanele prin care alergam/ Încercând să păcălim trecerea”. Iată istoria civilizației, sugerată în galanta ei trecere prin timp, evoluție nu lipsită de meandrele nestatorniciei. Adrian Sângeorzan știe să utilizeze de subtilitate figurilor de stil, a metaforicei mutări de sens, în speță, de la o semnificație obișnuită la una nouă, prin analogie. În această perspectivă își conduce poetizarea scenelor de viață – tablouri fals biografice, fals realiste zugrăvite cu penelul înmuiat în pasta parfumului de epocă: „Ieri am deschis o sticlă de Merlot

după două zeci de ani,/ Era ca mine, încă vie/ Am lăsat-o să respire puțin/ Și am văzut cum vinul a clipit de două ori/ Ca un om care mai are ceva de spus./ S-au întâmplat atâtea în sfertul ăsta de secol/ Ne-a învechit pe toți în egală măsură./ După ce i-am scos dopul/ O sticlă de Fetească Regală chiar a oftat/ Și a ridicat cu neputință un umăr înțepenit./ Mi-e frică să intru în camerele vechi (...) În sticlele acelea parcă înmormântate mai mișcă ceva/ Una veche rămasă de la Revoluția franceză/ Mai poate să-și ghilotineze singură gâtul/ Cu vreo idee ascuțită scăpată din gura lui Danton/ Sau chiar să soarbă ceva cucută din cupa lui Socrate”.

Survolară epocilor se face, tot așa, cu ironie și prefăcută atitudine sancționară până la a ajunge în prezentul care îi oferă o mulțime de motive de reflecție asupra sinei în această casă în care timpul însuși e perceput prin uzura, bunăoară, a hainelor îmbrăcate în momente revolute ale vieții: „Nu mai am când să port toate hainele astea/ Stau atârinate pe umerășe,/ Stafile dorințelor

și speranțelor mele/ Roase la coate înainte de-a le fi purtat măcar odată./ Nu mai am când să mă mut dintr-o casă în alta/ Umblu cu un șirag de chei la gât/ Și le încerc la toate ușile”. E un prezent în care nimic nu pare a fi palpabil și casa este pură visare anecdotică: „Sunt nopți în care-mi amintesc ce făceam cu mii de ani în urmă/ Înainte de-a pleca din coliba mea din Africa/ Atunci când nici nu bănuiam că zăpada există/ Și voi avea câteva mii de copii Neandertal/ Care mă vor alunga din grotă pentru că am uitat/ Să le spun secretul focului”.

Perspectiva istorică a derulării existențialității prin casele-epoci are alura unei aventuri cotidiene asupra căreia reflectează ca un spectator mai degrabă decât ca un părtaș la aceasta: „Ce nu pot pricepe unde-am fost noi/ Atunci când s-a pus temelia acestei case./ A fost ea oare ridicată pentru noi?/ Cele mai nestatornice ființe ce respiră/ Gata oricând să ne luăm tălpășița” Iată motivul care îi permite adjudecarea dialectică, metaforic, se-nțelege, a prezenței și ființării umanității: „Istoria și adevărul sunt cele mai șubrede case/ Le schimbăm șindrila la fiecare sută de ani/ Și le rescriem schimbând niște virgule ici și colo./ Ridicăm compulsiv temple și catedrale/ Cu instrucțiuni neclare de folosire/ După cum sunt vremurile și noii călăreți ai apocalipsei/ Care nu s-a consumat niciodată până la capăt”. Și totuși, melancolia nu-i lipsește chiar dacă sarcasmul îi cenzurează starea lirică aidoma fabuliștilor de odinioară, amuzamentul descripției e cinic totuși: „Am treizeci de ani de plătit rate la casa asta/ Pe care astfel o voi achita de trei ori./ Mai bine să sparg o bacă sau să fur de la stat/ Doar că «statul» ca idee mai există doar în capul pensionarilor/ Suntem o turmă dusă la păscut pe o pajiște particulară (...) Niciodată nu ni se spune clar unde suntem duși/ Să nu ne vină vreo idee nebunească de răzvrătire”.

Reflexia asupra viitorului acestei *case* este al unui hâtru moralist: „Să vedem cine va moșteni casa asta/ Ridicată de câteva generații de zidari încăpățânați/ Care refăceau ziua ce se dărâma noaptea/ Dispuși să-și zidească iubitele în pereți/ Doar să-și arate priceperea pentru ridicarea mănăstirilor/ Și dragostea pentru femeile lor credincioase./ Pietrele și cărămizile acestea au fost trecute/ prin nenumărate ziduri, temple, catedrale/ și voi fi reciclate la nesfârșit până când cineva/ Va muta pământul de sub casă pe o altă planetă”.

Construcția alegorică din poemul lui Adrian Sângeorzan este o spectaculoasă metaforă ce vizează cu bonomă ironie locuirea noastră în universul istoric-contemporan al casei planetare. E un poet de sorginte satirică, reflexiv și vizionar fără ostentație. ■

Gabriela
PĂSARIN

Crisalida – nevoia de poveste

Romanul Ioanei Nan, româncă stabilită în Italia, la Torino, este o repunere în cadrele narativității a ideii de imperioasă identificare a lectorului cu povestea, a reșezării în cadrele amintirii cu tentă de nostalgie a întoarcerii în spațiul care te definește.

Ioana Nan a absolvit studiile universitare în România, a avut experiența benefică a bursei Erasmus în Franța și Italia, s-a integrat în medii culturale diferite și a avut din 2017 bucuria transunerii pe calea radiofonică a temelor religioase spuse sub forma poveștilor, prezentând emisiunea „Ortodoxia pentru copii” la Radio Torino Internațional.

Are darul povestirii și a zicerii cu har. Exteriorizează cu talent oratoric experiențe ca un veritabil reporter de teren racordat la detaliile semnificative ale imediatului. Simte acut nevoia de a plasa ideii-simbol în contexte ușor recognoscibile catalizând astfel procesul de autoidentificare a lectorului. Face o subtilă și persuasivă acoladă între trecut-prezentul continuu-viitor (acțiunea romanului desfășurându-se în anul 2040 din perspectiva povestirii despre descendenții familiei protagonistei).

Cu o prefață semnată de Lina Codreanu și o postfață aparținând Georgetei Gălușcă, președintele Asociației Culturale Române „Lumina” din Torino, romanul *Crisalida sau întoarcerea acasă* a fost publicată cu binecuvântarea Preașfințitului Ț SILUAN, al Episcopiei Ortodoxe Române a Italiei la Editura Apostolia în 2019, cu ilustrații de Mauro Milanese.

Lecturarea romanului ne-a amintit de Walt Whitman, de deviza acestuia ca jurnalist la *Long Islander*, în Huntington, New York, și mai târziu la *Daily Eagle* din Brooklyn, deviză prezentată explicit într-un editorial din 1 iunie 1846: „Simțim nevoia de a vorbi despre multe subiecte (...) Comunicarea zilnică creează un fel de fraternitate între cele două părți” (citată în Thomas L. Brasher, *Whitman As Editor of the Brooklyn in Daily Eagle*, Detroit, 1970). De aici și pasiunea pentru oralitatea cultivată radiofonic, despre plăcerea Ioanei Nan de a vorbi ascultătorilor, de a le spune povești cu subiecte parcă știute dintotdeauna, subiectele biblice.

Mai mult, teoria lui Whitman valabilă și astăzi face trimitere la un univers de identificare text, autor, cititor și lume transpus în actul lecturii. În această conjugare „cititorul îl reflectă pe scriitor (el și cu mine suntem unul), lumea e eoul cărții (Cartea lui Dumnezeu, Cartea Naturii), cartea e făcută din carne și sânge (carnea și sângele scriitorului, care, printr-o transsubstanțiere literară, devin ale mele, lumea este o carte

ce trebuie descifrată” (Alberto Manguel, *Istoria lecturii*. Ediția a II-a revizuită și adăugită. Traducere din limba engleză de Alexandru Vlad, Nemira Publishing House, 2022, p. 201).

Această corespondență o regăsim și în romanul Ioanei Nan: „Casele și gospodăriile, în general, erau parte integrantă a peisajului rural și păreau o prelungire a spațiului neatins de mâna omului. Aici, nu puteai să nu te simți una cu natura și cu Dumnezeu...”

Romanul Ioanei Nan pare a se desprinde din acest *pro domo*, sensul însă al expresiei face trimitere la locuțiunea latină *pro domo*, „pentru casa sa”. Și tot cu gândul la Whitman, redăm versurile din *Cântec despre mine însumi*,

versuri scrise în 1892, cu câteva zile înaintea morții sale: „În fiecare obiect, munte, copac și stea – în fiecare naștere și viață, Ca parte a fiecăruia – rezultat din fiecare-înțeles, în spatele a ce/ acestea par a fi,/ Un mistic cifru a fost încredințat” (traducere de Mihnea Gheorghiu, *Walt Whitman, Opere alese*, ESPLA, București, 1956).

Ioana Nan scrie un roman despre cum nu poți să te desprinzi de „rădăcini”, despre circularitatea vieții, despre nemoarte, despre „cercul închis”, ciclul nesfârșit al nașterii și al morții. Sub forma poveștilor spuse seara copiilor și nepoților, scriitoarea unește cele trei perspective temporale pentru a descrie lumea rurală, tezaurizatoarea acelor mistere, miracole, taine care dau energia primară și se constituie în peisaj de autoidentificare pentru fiecare lector. Trei generații sunt prezentate cu destinul personal și profesional, cu trimiteri evidente în zona autobiograficului autoarei, liantul fiind căutarea identității de sine depășind nefericirile și mai ales povara vinovăției unei morți. Sora cea mică a Angelei va muri înecat, tatăl se va simți vinovat implicit, va sfârși murind înecat, dar salvând de la înec o copilă. Cerc închis. Călătoriile în viață ale protagoniștilor, bunici, părinți, nepoți sunt drumuri dus-întors și iar plecări dintr-un punct, *axis mundi*, satul din Zalău și casa familiei în sensul cel mai profund.

Este o acoladă în timp și spațiu sub semnul credinței ortodoxe (scriitoarea fiind chiar preoteasă, soțul este preot), iar darul povestirii l-a exercitat susținând lecții de literatură română în cadrul Școlii Românești a Bisericii Sfânta Parascheva din Torino, unde soțul ei este preot misionar. După o colaborare la emisiunea „Bucuria Poveștilor”, la Radio Trinitas, începe să organizeze laboratoare de *story telling* prin bibliotecile civice din Torino. Sunt experiențe personale ale autoarei care devin cadre de referință ca stil al oralității cultivate într-un roman

al generațiilor din perspectiva experiențelor existențiale. Și totuși, ideea morții, care trebuie înțeleasă ca o călătorie în timp, este expusă de la început: „– Cum o fi oare când ești mort? – Mort, cred eu, trebuie să fie ca și viu... Când ești mort, sufletul tău lasă trupul, ca pe o carcasă, și trăiește mai departe, fără să simtă durere sau întristare... E schimbare. Așa cum se întâmplă când se naște fluturele... Îți amintești că am văzut o cârtică în care era explicat cum omida, transformată în crisalidă, sparge coaja acesteia și devine fluture? (...) Omidă caută o ramură potrivită și se prinde de ea, cu un fel de centură de siguranță din fire de mătase. După aceea, începe să năpârlească pentru ultima oară. Când pielea veche cade, apare crisalida”. Astfel este inclus simbolul crisalidei și va fi urmărit de-a lungul întregii narațiuni. „Ceea ce nu știau părinții mei era că, după acea decepție amoroasă, mă simțeam ca un fluture căruia i se frânsese zborul. Leit-motivul romanului: fluturile. Crisalida este simbolul devenirii spre a se întâmpla întoarcerea la spațiul natal.

Angela, protagonista, un alter ego al scriitoarei, își prezintă călătoriile existențiale, de la copilărie, la studii în țară, la Paris și Torino, la logodnele eșuate, la împlinirea prin familie și cei trei copii performanți, unul dintre băieți întorcându-se în sat și devenind preot dedicat acestei lumi, care din „centrul lumii” ajunge loc singuratic. Portretele au trimiteri autobiografice, dar și referințe la mediul actual în care trăiește prozatoarea. Este o evidentă tehnică de a identifica elemente de autodefinire, este o explicitare a demersului narativ de a susține circularitatea vieții, de la obârșii la spații străine, în care autoarea se integrează transferând starea anterioară în noi cadre existențiale.

Dialogurile sunt pretexte pentru configurarea unor imagini revelatoare ce unesc imediatul cu lumea credinței. Toate poveștile au în conștientizarea lor ideea de a te învrednici pentru a te purifica spiritual. Lumea satului este o lume a purității, de aceea „veșnicia s-a născut la sat”, cum definea acest spațiu Lucian Blaga. Și cum ideea romanului este a circularității, a vieții Aici și Dincolo, locul energiilor pozitive generează eternitatea. Scriitoarea redă atmosfera, climatul ruralului conservator al mentalității tradiționale, le ampretează cu elemente autobiografice conferindu-le astfel credibilitate. Selectează detalii care pot genera similitudini cu ale lectorului. Perceperea realității, reevaluarea din perspectiva amintirilor se axează pe triada trecut-prezentul povestirii-viitorul unui sat care devine pustiit nu doar de oameni, ci de amintiri. Cine va duce poveștile mai departe? Și, mai ales, care povești, pentru că acelea din trecut se vor fi estompat sub tăvălugul vremii. Autoarea intră în jocul perspectivelor și glisează prezentul într-o alternanță simbolică între copilărie și uitarea poveștilor copilăriei.

Rămân ca repere semnificative la finalul poveștilor două secvențe, ambele din mentalitatea tradițională românească: „titlurile academice sunt un bagaj inutil dacă nu îl cunoști pe Dumnezeu, iar mâncarea aleasă și servită cu zeci de tacâmuri e fără gust, dacă nu ai cu cine s-o împarți!”. Este experiența de viață a fiecărui lector.

„Ne bucuram de peisajul din prispa casei, doar cântecul singuratic al cucului ne dădea →

